ประวัติของ พระครูศีลคุณวัฒนาทร (หลวงปู่โห)
อดีตเจ้าคณะตำบลหนองน้ำใส , เจ้าอาวาสวัดพุทธิสาร
และโบสถ์ไม้เก่า วัดพุทธิสาร ตำบลหนองหมากฝ้าย
อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

....

พระครูศีลคุณวัฒนาทร ฉายาพุทธสโร นามเดิม โห นามสกุล ถาวรยิ่ง เกิดเมื่อวันพุธ ขึ้น ๑๐ เดือน ๑๒ ปีเถาะ ตรงกับวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๓๔ ที่บ้านสาหร่าย ตำบลช่องกุ่ม อำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี (บ้านสาหร่ายนี้ ต่อมาได้ย้ายไปตั้งอยู่บ้านหนองครก เกิดโรคอหิวา จึงย้ายมาตั้งอยู่บ้านหนองหมากฝ้ายปัจจุบันนี้) บิดาชื่อโสม ถาวรยิ่ง มารดาชื่อจำปา ถาวรยิ่ง ท่านมีพี่น้องร่วมกัน ๕ คน คือ

๑. นางเหง้า ถาวรยิ่ง (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๒. นางเป้า ทองชิต (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๓. พระครูศีลคุณวัฒนาทร (โห ถาวรยิ่ง)
๔. นายโห้ ถาวรยิ่ง (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๕. นางชม สมัยกุล

เมื่ออายุ ๑๔ ปี ได้บรรพชาในสำนักของพระอาจารย์สังข์ วัดหนองน้ำใส เรียนอักษรสมัย และหนังสือสวดมนต์อยู่สำนักนี้ ๒ ปี ย้ายไปศึกษาอยู่กับพระอาจารย์ลี วัดหนองครก ๑ ปี ด้วยคิดว่าจะหาศึกษาเล่นเรียนความรู้ทางฆราวาส จึงลาสิกขาไปหาสถานที่เรียนทางจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ แต่ก็ไม่ได้เรียนเพราะอายุเกินวัยเรียน ทางโรงเรียนเขาไม่รับ จึงกลับมาช่วยบิดามารดาประกอบอาชีพทำไร่ไถนาอยู่ ๒ ปี เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ จึงได้อุปสมบทเมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๖๔ ณ วัดบ้านโบสถ์

หนองบัว ตำบลหันทราย อำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี โดยพระธรรม-วงสา (มักกั๊ก) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์แก้ว วัดหนองหล่มเป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอาจารย์หล่อย วัดบ้านโบสถ์หนองบัว เป็นพระอนุสาวนาจารย์

เนื่องด้วยพระภิษุโห พุทธสโร ได้เคยบรรพชามาแล้วและศึกษาเล่าเรียนอักษรสมัย และหนังสือสวดมนต์มาคล่องแคล่ว แล้วหากจะลืมบ้าง ได้ทบทวนเล็กๆ น้อยๆ ก็คล่องตัวไม่หนักใจแต่อย่างใด จึงได้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในสำนักพระอาจารย์นวน (ขอน) วัดช่องกุ่ม ๑ พรรษา แล้วย้ายไปศึกษาในสำนักท่านครูอัญญาครูทอง วัดบ้านเหล่าคลองกลาง ตำบลหันทราย ๑ พรรษา การมาอยู่จำพรรษากับพระอาจารย์ทั้งสองนี้ ได้ศึกษาหนักไปทางไสยศาสตร์เป็นส่วนมาก เพราะพระอาจารย์ทั้งสอง เป็นพระเกจิอาจารย์มีชื่อในสมัยนั้น และการศึกษาเล่าเรียนในสมัยนั้นยังไม่แพร่หลายไปถึง ท่านจึงเรียนวิชาแขนงนี้ประดับตนตามประเพณี

สมัยนั้น หากกุลบุตรใดบวชได้นานแต่ ๕ พรรษาขึ้นไป จะมีการนิมนต์ทำพิธีสรงน้ำ ถวายผ้าไตรอัฏฐบริขารหลาบเงินหลาบทองคำ ยกย่องเป็นสมเด็จบ้าง เป็นอัญญาชาบ้าง เป็นอัญญาครูหลักคำซึ่งเป็นตำแหน่งยศสูงสุดบ้างตามประเพณี แม้หลวงพ่อก็ได้รับนิมนต์ทำพิธีนี้ให้ตลอดมา

พึงทราบเกี่ยวกับการสถาปนาโสดสรง น้ำยกย่องพระภิกษุตามประเพณีดังกล่าวข้างต้นนั้นว่า เมื่อพระภิกษุรูปใดได้รับพิธีสรงน้ำเช่นนั้นแล้ว ถือว่าเป็นพระผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นที่เคารพนับถือของชนทั่วไป และทั้งนี้ท่านรูปนั้น ต้องมีความรู้ความสามารถรอบตัว เป็นที่พึ่งพาอาศัยได้ในกรณี เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ดูฤกษ์ ดูยาม และคาถาวิชาอาคม เครื่องราง ของขลัง เลขยันต์ แทบทั้งนั้น ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวย่อมเป็นที่เชิดหน้าชูตา อยู่ได้นานเท่าใด ยิ่งเจริญงอกงามไพบูลย์ เป็นที่พึ่งได้ทั้งทางกายและทางใจ ย่อมเป็นที่เจริญศรัทธาแก่ชนทั่วไป แม้นลาสิกขาบท (สึก) ออกไปแล้ว ก็เป็นที่นับถือต่อไป

ได้ทราบแล้วว่า พระภิกษุโห พุทธสโร ได้ศึกษามาเล่าเรียนหาความรู้ไว้ประดับตน เหมาะสมแก่กาลสมัยในสำนักพระอาจารย์นวน และอัญญาคงทองทั้งสององค์แล้ว และปฏิบัติศาสนาต่อมาโดยชอบด้วยพระธรรมวินัยโดยสมบูรณ์แล้ว

พ.ศ. ๒๔๕๖ ชาวบ้านหนองหมากฝ้าย ได้จัดการสร้างวัดขึ้น ๑ หลัง สามห้อง พื้น-ฝา ทำด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคา มีเครื่องใช้ไม้สอยครบถ้วน แล้วได้พร้อมกันไปอาราธนาท่านมาครองวัดหนองหมากฝ้าย (วัดพุทธิสาร ได้เปลี่ยนในภายหลัง) ตั้งแต่นั้นมา

พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองหมากฝ้าย และได้ทำพิธีสรงน้ำยกย่องให้เป็นอัญญาสมเด็จ (เรียกว่า อัญญาสมเด็จโห) ตามประเพณี

พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้รับตราตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลหนองน้ำใส และได้อาราธนาสรงน้ำให้เป็นอัญญาชา (เรียกว่า อัญญาชาโห) ทั้งนี้ โดยนายหลี เชี่ยวชาญ ปลัดกิ่งอำเภอวัฒนานคร เป็นประธาน อนึ่ง ในปีเดียวกันนี้ ได้เป็นประธานพาญาติโยมจัดการปลงศพพระอาจารย์ทั้งสอง คือ พระอาจารย์นวน (ขอน) (หลวงพ่อปุคโลก็เรียก) และอัญญาครูทอง เป็นการสนองพระคุณของท่านทั้งสองด้วย

พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้รับอาราธนาสรงน้ำให้เป็นอัญญาครูหลักคำ มีหลาบเงินหลาบคำ คือเอาเงินและทองคำมาตีให้เป็นแผ่นๆ อย่างละหนึ่งแผนวัดให้ตกรอบหู คือวัดแต่หูข้างหนึ่งถึงหูอีกข้างหนึ่ง น้ำหนักหนึ่งบาทขึ้นไป เครื่องอัฐบริขารถวายเต็มตามประเพณี (เรียกว่าอัญญาครูโห) ที่เคารพนับถือ ยิ่งกว่านั้นก็เรียกสดุดีว่า อัญญาครูหอม

นับตั้งแต่อัญญาครูโห ครองวัดหนองหมากฝ้ายมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ยังไม่ได้แสดงฝีไม้ลายมือหรือความสามารถอาจหาญในเชิงสาธารณูปการแต่อย่างใดไม่เป็นแต่บำเพ็ญกิจวัตรปฏิบัติตามทำนองครองสงฆ์ นำพระเณรและศิษย์ไหว้พระสวดมนต์ นำญาติโยมทำบุญสุนทานตามกาลเวลาและปกครองสงฆ์ในเขตปกครองมาโดยธรรมเรื่อยมา เข้าใจว่าเวลานั้นพรรษายุการยังน้อยบารมี ยังไม่แก่กล้าสามารถพอ เมื่อท่านสมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติพอจะประกอบการควบคุมดูแลว่ากล่าว มีผู้เคารพเชื่อถือพอสมควรแล้ว จึงเมื่อ

พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้จัดการสร้างศาลาการเปรียญขึ้น ๑ หลัง ๒ ชั้น กว้าง ๕ วา ยาว ๗ วา เครื่องไม้เบ็ญจพรรณ มุงสังกะสี สิ้นเงิน ๗,๐๐๐.๐๐ บาทเศษ

พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้จัดการสร้างกุฎี ๑ หลัง ๕ ห้อง กว้าง ๓ วา ยาว ๗ วา เครื่อง-พื้น-ฝา ไม้ตะเคียน มุงสังกะสี สิ้นเงิน ๖,๐๗๒.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้จัดการสร้างกุฎี ๑ หลัง ๕ ห้อง รูปคล้ายศาลา กว้าง ๖ วา ยาง ๘ วา พื้น-ฝาเครื่องทุกอย่างไม้ยาง มุงสังกะสี สิ้นเงิน ๗,๓๕๒.๐๐ บาท กุฎีหลังนี้ใช้เป็นที่ประชุมและเป็นสถานที่ทำบุญ เพราะศาลาหลังเก่าใช้เป็นโรงเรียนประชาบาล และในปีเดียวกันนี้ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการศึกษาด้วย

พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้เริ่มก่อสร้างโบสถ์ขึ้น กว้าง ๖ วา ยาว ๑๐ วา พื้นเทคอนกรีต ฝาประตูหน้าต่างไม้ตะเคียนเสาไม้ หลังคามุงกระเบื้องปูนซีเมนต์ สิ้นเงิน ๕๗,๒๘๐.๐๐ บาท ผูกพัทธสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ในคราวฝังลูกนิมิตนี้เอง พระเดชพระคุณท่านเจ้าคณะจังหวัด (พระธรรมสันทัศกาจารย์) ซึ่งได้มาเป็นประธานในงาน แนะนำให้เปลี่ยนนามวัดเสียใหม่ตามฉายาของหลวงพ่อให้เป็น “วัดพุทธิสาร” ถือว่าเป็นมงคลนามอย่างยิ่งของวัดหนองหมากฝ้ายและตัวของหลวงพ่อด้วย

ปู่บุญ (นายบุญ พรมทิพย์) ในช่วงที่สร้างโบสถ์นั้น ปู่บุญยังเป็นเด็กอยู่ ได้เล่าให้ฟังว่า โบสถ์ที่สร้างนี้เป็นโบสถ์หลังแรก ทำด้วยไม้ทั้ง เสา ประตู หน้าต่าง ฝาผนัง ตัวโบสถ์เป็นไม้ตะเคียนส่วนเสาเป็นไม้หาด ใช้เวลาสร้างประมาณ 3 ปีเศษ เมื่อสร้างโบสถ์เสร็จก็ได้มีงานฝังลูกนิมิต ซึ่งในการฝังลูกนิมิตในสมัยนั้น ไม่เหมือนกับสมัยนี้ และการฝังลูกนิมิตในครั้งนั้นก็เป็นงานที่ใหญ่พอสมควร มีผู้คนมากหน้าหลายตาเข้ามาร่วมทำบุญในงานกันมาก ตอนที่จะทำพิธีฝังลูกนิมิต มีการเกณฑ์นักเรียนลูกเสือมายืนล้อมลอบโบสถ์ เพื่อไม่ให้ สัตว์เลี้ยงในวัด เช่น แมว สุนัข เข้าไปกวนในพิธี ตอนเย็นมีลิเก และรำวง

พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ในเขตปกครอง ตำบลหนองน้ำใส

พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้สร้างกุฎี ๒ หลัง หลังละ ๕ ห้อง พัสดุก่อสร้างทำด้วยไม้ตะเคียนทั้งหมด หลังคามุงสังกะสี กว้าง ๔ วา ยาว ๘ วา เท่ากัน สิ้นเงิน ๑๙,๒๓๖.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้สร้างพระประธานในพระอุโบสถด้วยปูนซีเมนต์ หน้าตักกว้าง ๔๗ นิ้ว สูง ๖๘ นิ้ว สิ้นเงิน ๓,๒๖๕.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้รับประทวนสมณะศักดิ์ วันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณะศักดิ์ที่ พระครูศีลคุณวัฒนา ในเดือนธันวาคมปีเดียวกัน

พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้สร้างกุฎี ๑ หลัง กว้าง ๖ วา ยาว ๘ วา ๒ ศอก มรมุขหน้า ๒ มุข มุขหลัง ๑ มุข มุงสังกะสี พื้นฝาไม้ตะเคียน ประตูหน้าต่างไม้มะค่า สิ้นเงิน ๙,๗๕๔.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้สร้างศาลาการเปรียญขึ้น ๑ หลัง แทนหลังเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมลง กว้าง ๗ วา ยาว ๑๐ วา พื้น ฝา หน้าต่าง ไม้ตะเคียน มุงสังกะสี สิ้นเงิน ๘,๗๕๒.๐๐ บาท

พ.ศ.๒๔๙๙ ได้ทำการบูรณะพระอุโบสถ ที่ชำรุดหักพัง คือกระเบื้องแตกช่อฟ้าใบระกาตัวและหัวนาค ซึ่งทำด้วยไม้ผุพังลง เปลี่ยนเป็นทำด้วยปูนซีเมนต์เสริมเหล็กทั้งหมด สิ้น ๙,๒๓๖.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้จัดการสร้างหอประชุมขึ้น ๑ หลัง ๘ ห้อง กว้าง ๕ วา ยาว ๗ วา ฝาประตูหน้าต่าง ไม้ตะเคียน ส่วนพื้นทำเป็นม้ายาวสำหรับนั่ง สิ้นเงิน ๕,๗๕๑.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้สร้างหอสวดมนต์ขึ้น ๑ หลัง ๒ ชั้น กว้าง ๖ วา ยาว ๘ วา พื้น-ฝา-ประตูหน้าต่าง ไม้ตะเคียน มุงสังกะสี สิ้นเงิน ๑๗,๓๓๘.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณะศักดิ์เป็นพระครูชั้นโท ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้จัดการสร้างกุฎีขึ้น ๑ หลัง ๒ ชั้น ของด้านทิศตะวันออกของหอสวดมนต์ ๒ ห้อง กว้าง ๔ วา ยาว ๖ วา จัดให้มีห้องน้ำห้องส้วมไว้ในตัวอาคารทั้งสองชั้นนั้นด้วย พื้น ฝา ประตู หน้าต่างไม้ตะเคียน ส่วนหน้าถังชั้นล่างใส่ประตูเหล็กเลื่อน มุงสังกะสี สิ้นเงิน ๕๕,๐๐๐.๐๐ บาท และพร้อมกันนี้ได้สร้างหอระฆังขึ้น ๑ หลัง มุงกระเบื้องดินเผา ทำสะพานเชื่อมกับกุฎีสองชั้นหลังใหม่นี้ สิ้นเงิน ๑๕,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ.๒๕๑๙ ได้จัดการสร้างซุ้มประตูวัดคอนกรีตเสริมเหล็ก สิ้นเงิน 60,000.00 บาท

พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล อ.พ.ป. หนองน้ำใส

พ.ศ.๒๕๒๔ ได้มอบหมายให้พระอาจารย์อิ่ม กิตติสาโรและคณะกรรมการวัด จัดซื้อเครื่องไฟ ๕ กิโล พร้อมอุปกรณ์ไว้เป็นสมบัติของวัด เป็นเงิน ๓๘,๙๘๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๒๖ เนื่องจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคติดตั้งไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน อ.พ.ป. หนองหมากฝ้าย จึงมอบหมายให้พระอาจารย์อิ่ม กิตติสาโร พร้อมคณะกรรมการวัด จัดการไฟเข้าวัด โดยจัดซื้อเครื่องอุปกรณ์ต่างๆ จ้างช่างเดินสายไฟจนใช้การได้ตลอด สิ้นเงิน 25,895.00 บาท

พ.ศ. ๒๕๒๗ ในระหว่างป่วยกระเสาะกระแสะอยู่นี้ ได้มอบหมายให้พระอาจารย์อิ่ม พร้อมกรรมการวัดจัดการต่อเติมเฉลียงหอสวดมนต์ด้านหน้าให้ยื่นออกไปอีก กว้าง ๒ วา ยาวเท่าเดิม พื้นไม้มะค่า มุงสังกะสี ใส่ลูกกรงตลอดด้านยาว ทางขึ้นบันไดเทคอนกรีต มีประตูปิดเปิดได้ สิ้นเงิน ๔๔,๘๗๘.๕๐ บาท และในคราวเดียวกันนี้ก็ได้ให้จ้างช่างทำรางน้ำใส่กุฏิหลวงพ่อ หอสวดมนต์ และกุฏิ ๒ ชั้น (กุฏิอาจารย์อิ่ม) คิดทั้งหมดยาว ๖๖ เมตร สิ้นเงิน ๓,๘๐๐.๐๐ บาท

พัฒนาหาแหล่งน้ำ ครั้งกระโน้นเมื่อหลวงพ่อท่านยังหนุ่มแน่น บ้านหนองหมากฝ้าย อยู่ในสภาพแห้งแล้ง ยามวัสสันตฤดูชาวบ้านหนองหมากฝ้าย ยิ้มแย้มแจ่มใส พฤกษชาติอวดช่อต่อใบเขียวชอุ่มพื้นภูมิปฐพีชุ่มชื่น น่ารื่นรมย์ พระพิรุพก็ตกตามฤดูกาล ชาวบ้านหนองหมากฝ้ายก็ไถหว่านพืชพรรณธัญญาหารสำราญใจ เหมือนกับจะไม่มีความทุกข์ใดๆ มาแผ้วพาน แต่แล้วเมื่อคิมหันตฤดูกาลผ่านมาเดือนมีนาเมษาของทุกปี ความแห้งแล้งทำให้น้ำในห้วยหนองคลองเล็กเหือดแห้งไปหมด แม้แต่น้ำในบ่อก็ไหลซึมออกแต่ละน้อย ต้องคอยแย่งกันทั้งกลางวันกลางคืน น่าเวทนา ที่มีกำลังก็เอาตุ่มเอาไหใส่เกวียนไปเข็ญเอาน้ำมาแต่ห้วยปะตง ซึ่งไกลประมาณ ๓ กม.เศษ เป็นเช่นนี้มาหลายสิบปี หลวงพ่อผู้ทรงศีลสำนักเนาว์อาวาสควรแต่จะสงบสุขอยู่ด้วยพรหมวิหารธรรมมักน้อยสันโดษ ไม่อาจนิ่งดูดายได้ด้วยคิดว่า เมื่อญาติโยมอดอยากทุกข์ยาก พระสงฆ์องค์เจ้าก็พลอยลำบากไปด้วย พอช่วยก็ช่วยพอคิดก็คิดบำบัดทุกข์บำรุงสุข ดังนั้นหลวงพ่อจึงชักชวนญาติโยมพร้อมด้วยพระเณรแสวงหาแหล่งน้ำ ตรงไหนที่คิดว่าจะมีน้ำก็ช่วยกันขุดลงไป จนสิ้นความหวัง แล้วเลิกรากันไปหาขุดบ่อใหม่อีก บางบ่อขุดลงไปลึกถึง ๒๐ วา ก็ไม่พบน้ำ เห็นแต่ความชุ่มชื้นของดินก้นบ่อ นึกว่าน้ำจะออกมา อุสาหะนำพระเณรและญาติโยมพากันไปหาบเอาน้ำที่ห้วยปะตงแห่มาเทลงไปในบ่อด้วยหวังว่าแม่พระคงคาจะมาโปรด แต่แล้วก็ผิดหวัง ถึงเช่นนั้น หลวงพ่อก็ไม่ละความพยายามหาวิธีใหม่ คิดว่าถ้าไปขุดสระกลางหนองหมากฝ้ายอาจพบน้ำก็ได้ เพราะเป็นแหล่งขังน้ำมาเดิมจึงชักชวนญาติโยมพร้อมทั้งพระเณรไปช่วยกันขุดสระกลางหนองหมากฝ้าย ภายใต้แสงแดดแผดเผาเดือนสี่เดือนห้า ลึก ๒ เมตร กว้างยาวด้านละ ๔ วา ๒ ศอก ก็ไม่มีที่ท่าว่าจะพบน้ำ เป็นแต่มีน้ำค้างเมื่อฤดูฝนมาถึง ครั้งเดือนสีเดือนห้าน้ำนั้นก็เหือดแห้งไปจนถึงปี พ.ศ. เท่าใดผู้เขียนจำไม่ได้ จำได้แต่ว่า มีท่านปลัดอำเภอวัฒนานคร ชื่อท่านปลัดเพ็ชร อภิรัตน์รังสี ได้ออกไปตรวจเยี่ยมราษฎร ถึงบ้านหนองหมากฝ้าย ได้เข้าไปนมัสการหลวงพ่อสนทนาไต่ถามกันพอสมควร แล้วหลวงพ่อก็ได้เล่าถึงความขาดแคลนน้ำใช้กินในหมู่บ้านสู่ท่านปลัดฟัง ท่านปลัดได้ตรวจสอบพิสูจน์เห็นความทุกข์ในข้อนี้ตามที่หลวงพ่อเล่าสู่กันฟังท่านปลัดจึงได้เริ่มชักชวนชาวบ้านกะเกณฑ์กันไปขุดสระเป็นการช่วยตังเองโดยขุดลงกลางหนองหมากฝ้ายอีกแต่ไม่ใช่ที่เดิม คราวนี้เจ้านายควบคุมเกณฑ์ให้ขุดเป็นหลา จึงขุดได้ลึก ๒ เมตรครึ่ง กว้างยาว ๒๐ วาเท่ากัน มีน้ำซึมออกมาบ้าง ผู้ใดขยันก็ขุดลงไปเป็นบ่อเล็กบ่อน้อยพอได้แบ่งน้ำสู่กันกิน ถึงฤดูฝนมีน้ำค้าง

ขังอยู่พอได้ใช้สอยตั้งแต่นั้นมา ต่อมาทางการก็ได้มาทำอ่างเก็บน้ำให้และได้เงินผันสมัยนายกรัฐมนตรี คึกฤทธิ์ ปราโมช มาขุดสระอีก จึงมีน้ำใช้น้ำกินมาเท่าทุกวันนี้

นับจำเดิมแต่หลวงพ่อได้รับอาราธนามาครองวัดพุทธิสาร หนองหมากฝ้าย นับว่าหลวงพ่อเป็นพระที่มีอุปนิสัยอันจักได้ดำรงอยู่ภายใต้ร่มผ้ากาสาวะพัตร์ในพุทธศาสนาโดยแท้ เพราะท่านเอาใจใส่สนใจต่อการศึกษาเล่าเรียน มีความพากเพียรพยายามหาความรู้ประดับตน เหมาะสมกับการสมัยนำพระภิกษุสามเณรและศิษย์ไหว้พระสวดมนต์เป็นกิจวัตรมิได้ขาด และควบคุมส่งเสริมเอาใจใส่ในการให้การศึกษาแด่พระภิกษุสามเณร และศิษย์อย่างสม่ำเสมอ เช่นการเรียนหนังสือสวดมนต์สมัยนั้น ต้องเรียนด้วยวิธีต่อด้วยปากเปล่า หลวงพ่อคอยติดตามผลอยู่เสมอว่า พระรูปใด สอนศิษย์คนใด รูปใดองค์ใด เรียกมาให้ทบทวนให้ฟังถ้าได้ก็ดีไป และยกย่องชมเชย ถ้าไม่ได้เรื่องก็เรียกพระองค์ที่สอนมาแนะนำให้เอาใจใส่สั่งสอน ถ้าลูกเขาได้หนังสือพ่อแม่เขาก็ดีใจภูมิใจถามถึงพระองค์ที่สั่งสอน ว่าท่านตั้งใจสอนดี เกิดความเลื่อมใส ถึงจะเฆี่ยนตี เพราะมีความผิดหรือไม่เรียนหนังสือ คนสมัยนั้นไม่ถือแถมยังส่งเสริมเสียอีก พระเณรและศิษย์สมัยนั้นบวชอยู่นาน อย่างน้อย ๓ พรรษาขึ้นไป เพราะอยากเรียนให้มีความรู้เสียก่อนจึงจะสึกออกไป ศิษย์สมัยนั้นจึงมีความเคารพเชื่อถืออุปชายาจารย์อย่างสูง ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น ไปลามาไหว้สม่ำเสมอ

หลวงพ่อท่านบริหารวัดวาอาราม พระเจ้าพระสงฆ์ในเขตปกครองด้วยดีตลอดมา คือ ไม่มีอะไรเกิดขึ้น ปกติสุขเรื่อยมา เอาใจใส่ในกรณียกิจอันควรทั้งทางวัดทางบ้าน ถ้าสมัยนี้คงจะได้รับยกย่องว่าพระพัฒนาทีเดียว เพราะนำความเจริญมาสู่วัดให้ทัดเทียม หรือยิ่งกว่าวัดอื่นๆ ในสมัยเดียวกันทันสมัยอยู่เสมอ มีความริเริ่มเสริมส่งอยู่ตลอกเวลา ดังปฏิธานของหลวงพ่อที่ได้พรรณนามาข้างต้นนั้นแล้ว แม้ว่าจะเฒ่าแก่ชราลงเพียงใด ก็ยังสนใจอยู่กับวิวัฒนาการอยู่เป็นกิจ และทำเท่าที่ความสามารถจะอำนวยไม่เกินกำลัง ไม่กระตือรือร้นจนเกินพอดีเหมาะสมแต่กาลเทศะ อนึ่ง เมื่อตั้งสำนักเรียนปริยัติธรรมขึ้นในวัด ก็ได้ชักชวนแนะนำให้พระภิกษุสามเณรตามวัดต่างๆ ให้มาศึกษาเล่าเรียนเป็นอันมาก บางปีมีถึง ๓๐-๕๐ รูป พยายามหาครูมาสอน ชักชวนญาติโยมสร้างหนังสือให้เรียนหากระดาษน้ำหมึกถวาย ญาติโยมบ้านใกล้บ้านไกล ต่างมีศรัทธามาทำบุญสุนทาน บ้างก็หาน้ำมันก๊าดมาถวายใช้ในการเรียนอยู่เป็นกิจ พระเณรนักธรรมก็เอาใจใส่เล่าเรียนสอบได้ นักธรรมตรี-โท-เอก ไปเป็นอันมาก รูปใดที่เอาใจใส่ดีมีความอุตสาหะวิริยะก็ส่งเข้าไปเรียนบาลี ทางสำนักเรียนอำเภอต่อไป เป็นการเผยแพร่การศึกษาให้เจริญแพร่หลายไปในหมู่สงฆ์ และประชาชนพอสมควร แต่สำนักเรียนที่อยู่ห่างไกลความเจริญ และการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติก็ยังคงมีตราบทุกวันนี้

หลังจากพระเดชพระคุณหลวงพ่อใหญ่ ของเราท่านทั้งหลาย ได้บำเพ็ญศาสนกิจมาตลอดกาลด้วยชีวิตจิตใจและดวงวิญญาณของพุทธบุตร สมบูรณ์ด้วยสมณะคุณ พร้อมดวงชะตาอันผ่องใสไพบูลย์ปราศจากสรรพเวรร้ายพิบัติแล้ว ย่างเข้าสู่วัยชรา อันเป็นธรรมดาของสังขารธรรมอายุกาล ๙๔ ปี ๒ เดือน หลวงพ่อทุพลภาพ หู ตา ไม่ดี มีโรคภัยแทรกซ้อน เจ็บปวดตามสรรพางค์กาย ป่วยกระเสาะกระแสะและเรื่อยมา เวลาใดป่วยหนักก็นำไปรักษาทุเลาลงก็กลับมา เพราะความชราและโรคภัยนี้เองทำให้หลวงพ่อมีกำลังทรุดโทรม อ่อนเพลีย นอนไม่หลับ ฉันภัตตาหารได้เวลาละน้อย พอประทัง ถึงกระนั้นก็ยังปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับศาสนกิจอยู่อย่างมั่นคง เช่น บวชนาค ทำกิจอุโบสถปวารณา รับกฐินก็ให้พระช่วยพยุงอุ้มไปสู่ที่ประกอบสังฆกรรมนั้นๆ เป็นคราวๆไป เป็นที่น่ายินดี หรือดีใจด้วยที่หลวงพ่อท่านมีอายุล่วงมาถึงป่านนี้ ยังมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์พร้อมไม่ฟั่นเฟือนหลงลืมแต่อย่างใด อาการปกติ

ผ่องใสอยู่เสมอ พูดจาปราศรัยกับใครต่อใครได้เป็นปกติ ไม่มีใครสงสัยเลยว่า หลวงพ่อจะมรณภาพง่ายดายอย่างนี้

วันนั้น ๒๘ ธ.ค. ๒๕๒๗ หลวงพ่อฉันภัตตาหารเช้า – เพล ได้เล็กน้อยแล้ว ได้ทนคุยอยู่กับผู้อยู่รักษาตลอดวัน แต่รู้สึกเหนื่อยและอ่อนเพลียมาเป็นพักๆ นอนไม่หลับตลอดเวลา มาถึงตอนเที่ยงคืน รู้สึกอ่อนเพลียมาก และปวดตามสรรพางค์กาย ผู้ดูแลรักษาต่างไม่ได้หลับนอน เฝ้าดูอาการอยู่ตลอดเวลา ให้อาจารย์แพง ชมเทียม ครูใหญ่โรงเรียนศรีจำปาทอง ซึ่งนั่งเฝ้าอยู่ใกล้ๆ บีบนวดให้ ครั้นจวนนาฬิกาตีหนึ่งของวันใหม่นั้นเอง หลวงพ่อมีอาการเหนื่อยอ่อนเพลียมากขึ้น คอแห้ง มีเสลดหายใจไม่สะดวก ท่านได้พูดกับอาจารย์แพงว่า “ลูกเอ๋ย จะสู้เขาได้รึ ?” อาจารย์แพงพูดปลอบใจว่า บ่เป็นหยังดอกหลวงพ่อ แล้วตักน้ำใส่ปากให้ช้อนหนึ่ง แล้วถามว่า พ่อพ่อขอนอยู่ไหน (พ่อขอน หมายถึง พระอาจารย์นวน) แต่อาจารย์แพงไม่รู้ จึงไม่ตอบ เป็นแต่บอกว่า หลวงพ่อกินน้ำซะ แล้วตักน้ำใส่ปากให้อีกช้อนหนึ่ง หลวงพ่อว่า “เขาไม่ได้ดอกลูกเอ๋ย” ขณะนั้นหลวงพ่อนอนหงายอยู่ พอพูดจบ ศีรษะของหลวงพ่อพลิกตกไปทางซ้าย พร้อมกับเสียงสะท้อนลมหายใจ เป็นอันว่าดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของพระภิกษุผู้พุทธบุตร ที่ได้อบรมมาแล้วด้วยดี มีความขยันหมั่นเพียร มีความริเริ่มสร้างสรรค์ประโยชน์ตน และประโยชน์ท่านมาอย่างโชกโชน ได้จากโลกอันวุ่นวายนี้พร้อมญาติมิตรสายโลหิต ศิษยานุศิษย์ มิตรสหาย ไปสู่ปรโลกอันสวยงามด้วยกุศลศีลธรรมตั้งแต่วินาทีนั้นแล้ว ตรงกับ ๐๑.๑๐. ของวันที่ ๒๙ ธ.ค. ๒๕๒๗

ดังประวัติ คุณงามความดีของพระครูศีลคุณวัฒนาทร (หลวงปู่โห) ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น จึงทำให้ชาวบ้านตำบลหนองหมากฝ้ายรัก เคารพ และบูชาท่านจากรุ่นสู่รุ่น